

Årsrapport 2014

Forord

Fellesstyret for Jomfruland-Stråholmen "Utvalgte kulturlandskap i jordbruket", har som mandat å arbeide for å bevare og videreutvikle øyenes unike kulturlandskap. Jomfruland- Stråholmen står på en liste over 22 svært viktige kulturlandskap i landet vårt, og våre hovedoppgaver er knyttet til arbeidet med å restaurere og drifte øyenes kulturlandskap, og ta vare på deres store biologiske og kulturelle verdier.

Formidling av historien og de prosesser som har utviklet og formet landskapet, er også en prioritert oppgave.

Med denne årsrapporten ønsker arbeidsutvalget å presentere hvilke tiltak som i 2014 er gjennomført eller igangsatt.

En stor takk til alle dem som har deltatt i dugnader eller som på annen måte har støttet opp om dette viktige arbeidet.

Helgeroa desember 2014

Torstein Kiil

Leder

Gul Hornvalmue (fredet) funnet på Stråholmen 2014

Rapporten er utarbeidet av arbeidsutvalget i Utvalgte kultur-landskap (UKL)

Foto:

Kari og Viggo Nicolaysen

Jens Halvor Jensen

Erling Krogh

Ove Aasvik

Cathrine Bang

Arne Olav Løkstad

Torstein Kiil

Bjørn Ørvik

Trond Eirik Silsand

Les om utvalgte kulturlandskap

<https://www.slf.dep.no/no/miljo-og-okologisk/kulturlandskap/utvalgte-kulturlandskap>

<http://www.miljodirektoratet.no/>

<http://riksantikvaren.no/>

Logo

Det ble i 2013 utarbeidet en ny felles logo for alle kulturlandskapene i landet. Fra tidligere har Jomfruland- Stråholmen sin egen logo. Vi bruker begge logoene.

Logoene skal kunne brukes på skilt, informasjon, i markedsføring av produkter og til andre gode formål.

UKL har normalt ett styremøte i året.

Hvem kan delta på styremøte med stemmerett?

- Grunneiere med areal til landbruksformål
- Hytteeiere på Jomfruland og Stråholmen med areal over 5 da direkte berørt av tiltak i forvaltningsplanene.
- 2 representanter fra Jomfruland Vel
- 2 representanter fra Jomfruland Hytteeierforening
- 2 representanter fra Stråholmen Vel
- Kragerø kommune v. Rådmannen
- Konsultative medlemmer:
Fylkesmannen i Telemark, landbruksavdelinga og miljøvernavdelingen
Telemark fylkeskommune, Kulturminnevernet

Arbeidsutvalget 2013-2015

Består av:

- Viggo Nicolaysen og Arne Olav Løkstad (Grunneiere og velet på Jomfruland)
- Erling Krogh (Jomfruland hytteeierforening).
- Torstein Kiil (Velet og grunneiere på Stråholmen)
- Bjørn Ørvik og Elke Karlsen (Kragerø kommune)
- Fylkesmannen (landbruk Anne Aasmundsen og miljøvern Trond Eirik Silsand) . Konsultativ status
- Fylkeskommunen (Gunhild Randen og Line Grindkåsa) Konsultativ status .

- Torstein Kiil er leder og Anne Aasmundsen sekretær, fra 01.09.2014 (Etter Bjørn Ørvik som er gått av med pensjon)

- **Kontaktpersoner** «Utvalgte kulturlandskap Jomfruland-Stråholmen» er Torstein Kiil
Tlf. 99595419 e-post:
t.kiil@online.no
eller andre medlemmer av arbeidsutvalget.

Årsmøte på Stråholmen

22.08.2014

- 16 deltakere representert ved arbeidsutvalget , grunneiere og velforeningene.
- Årsmelding og regnskap 2013 ble godkjent.
- Fra sentralt hold var bevilget til utvalgte kulturlandskap 2013 kr 625.000 I tillegg kommer midler gjennom fylkesmannens miljøvern-avdeling knyttet til verneområdene.
- Regnskapet viste at bevilgningen for 2013 i hovedsak er disponert
- Tiltaksplanene for begge øyene for 2015-2018 ble vedtatt.
- Det ble vedtatt mål og retningslinjer for UKL.
- Forholdet til nasjonalparken ble drøftet og det var bekymring for at Østre øya på Stråholmen skulle inngå i nasjonalparken.
- Bjørn Ørvik gikk av med pensjon 1. sept. og styret takket ham for solid innsats for UKL og stor hjelpsomhet. Bjørn fikk overrakt et villsauskinn.

Tema som medlemmene tok opp på årsmøtet:

- Det er ønskelig å få årsrapportene lagt ut på nettstedet.
- Arbeidsutvalget arbeider videre med tydeliggjøring av retningslinjene for tiltak og tilskudd og kobling mot budsjettet.
- Det er et problem med grinder og økt ferdsel

Saker, økonomi og fremtiden for UKL

Arbeidsutvalget

I 2014 har arbeidsutvalget hatt 4 heldagsmøter. Aktuelle saker :

Budsjett

Tiltaksplaner

Gjennomføring skjøtselsplaner

Nasjonalparken

Grågåås

Kulturminner

Skilter

Informasjonsbrosjyre Jomfruland

Næringsutvikling

Grøfting Stråholmen

Gjerdeplan Jomfruland

Skogbruksplaner Jomfruland

Midtstien Jomfruland

Framtida for utvalgte kulturlandskap.

Høsten 2013 ble det gjennomført en landsomfattende evaluering blant grunneierne og andre om virkningene av ordningen. Konklusjonen ble at UKL hadde hatt mange positive effekter og grunneierne var i hovedsak tilfredse med ordningen. Regjeringen har derfor vedtatt å videreføre ordningen. Samtidig er det oppgitt at bevilgningen for neste år reduseres fra 14 mil kr. til 12 mil kr..

Økonomi

Utvalgte kulturlandskap Jomfruland-Stråholmen fikk på årets bevilgning kr. 625.000. Dette er samme beløp som året før. Til verneområdene har fylkesmannen i tillegg bevilget kr. 64.125 til Jomfruland og kr 52.000 til Stråholmen.

Vårmarihand

Mål og retningslinjer for Utvalgte kulturlandskap Jomfruland- Stråholmen

Vedtatt av årsmøtet 22.08.2014

Justert av arbeidsutvalget nov. 2014 (pkt.5 i rutinen)

Hovedmål

Gjennom bærekraftig bruk og forvaltning er formålet med utvalgte kulturlandskap Jomfruland – Stråholmen å sikre en langsiktig landbruksdrift som ivaretar det rike biologiske mangfoldet og de store kulturverdiene.

Retningslinjer for tildeling av økonomiske midler. Tilskuddene skal støtte opp under:

Landbruksdriften

- En aktiv og bærekraftig landbruksdrift.
- Stimulerende tiltak for å holde tilstrekkelig beitedyr i forhold til arealene.
- Tiltak som stimulerer og støtter økt verdiskaping i landbruket, gjerne i samarbeid med andre næringer
- Kompenserende tiltak for merkostnader ut over vanlig landbruksdrift bl.a. som følge av bruk av gamle driftsmetoder, ikke bruk av kunstgjødsel mv.
- Gjerder og grunder som sikrer dyrene og som bidrar til riktig beitetrykk og en god kanalisering av ferdsele.
- Skjøtsel av landskapet i henhold til forvaltningsplan/skjøtelsesplan.
- Driftsplaner

Biologisk mangfold

- Tiltak som ivaretar de biologiske verdiene gjennom kjent kunnskap og med støtte i skjøtelsesplaner.
- Utarbeidelse av skjøtelsesplaner
- Kartlegging og dokumentasjon av naturverdier.

Kulturverdier

- Restaurering av utmarkas kulturminner, bygninger og gamle bryggeanlegg.
- Kulturminneplaner til støtte ved prioriteringer av restaureringstiltak.
- Kartlegging og dokumentasjon av kulturverdier

Kunnskapsbygging og formidling mm.

- Formidling/kunnskapsbygging til allmennheten og andre ved kurs, seminarer, skilting, kulturhistorie, film mv.
- Stimulere lokalbefolkningen til økt kunnskapsbygging gjennom samlinger, markvandring og dugnad.

Rutiner for arbeidsutvalget og den enkelte grunneier i forhold til behandling og godkjenning av tiltak/tiltaksplan og utbetaling av tilskudd.

Arbeidsutvalget

1. Forslag til prioritert tiltaksplan for kommende 4 år skal være ferdig senest 15. mai. Tiltakene prioriteres av arbeidsutvalget inkl. fylkesmannen og fylkeskommunen, før planen fremlegges og godkjennes av styret, normalt i aug.
2. For det første året i tiltaksplanen legges inn reserveprosjekter på en «B» liste, som kan komme til utførelse dersom de statlige tilskuddene blir større enn forventet og/ eller tiltaket ikke er gjennomført innen 1. oktober.
3. Ved tildeling av midler skal en søke å redusere antall tiltak, men øke beløpene for enkelt tiltak med store kostnader. Dette for å bedre gjennomføringskraften og redusere behovet for oppfølginger. Normalt bør tilskuddene dekke min. 50 % av totalkostnadene ved ulike skjøtselstiltak. Kostnadene med å utarbeide skjøtselplaner, kulturminneplan og dokumentere verneverdier, bør dekkes 100%. Arbeidsutvalget avgjør hvor stor andel av kostnadene som skal dekkes av UKL.
4. Arbeidsutvalget vurderer om det er behov for å revidere tiltaksplan så snart som mulig etter at det statlige tilskuddet er blitt kjent på nyåret.

Den enkelte grunneier/tiltakshaver

5. De tilskudds berettigede gårdene må innen 1. mars sende søknad med prioriterte tiltak til arbeidsutvalget. Dette skal være tiltak som ønskes gjennomført kommende år. Altså ikke tiltak inneværende år. Tiltakene settes opp i prioritert rekkefølge. Arbeidsutvalget vil innarbeide forslagene i den 4-årige tiltaksplanen etter forventet statlige tilskudd og etter kriterier for økonomisk støtte vedtatt 22.08.2014. Søknaden sendes på utarbeidet skjema. Som en overgangsordning skal tiltak som skal gjennomføres i 2015 bekreftes av gårdeier med kostnadsoverslag innen 1. mars.
6. Tiltakshaver som har fått prioritert prosjekt ved årets tildeling, plikter å melde fra (e-post) til fylkesmannens landbruksavdeling senest 1. august om fremdriften i arbeidet og om tiltaket vil være gjennomført innen 1. okt.
7. Fylkesmannens landbruksavdeling foretar sammen med tiltakshaver en befaring i siste uken av september for å se til at tiltakene er gjennomført. Tiltak som ikke er gjennomført innen 1. okt. eller kan godgjøre at tiltaket blir gjennomført innen 15. nov., vil ikke få tilskudd. Reserveprosjekter fra «B» listen skal da søkes gjennomført inneværende år.
8. I forbindelse med utbetaling av tilskuddsmidler må tiltakshaver senest 1. nov. sende en rapport til fylkesmannen med opplysninger om gjennomføringen, kvitteringer for utlegg og foto.

”Utvalgte kulturlandskap” Stråholmen

Tiltaksplan 2015 –2018

Behandlet av årsmøtet i Stråholmen vel 12. juli 2014. Vedtatt av styret UKL 22.08.2014

Tiltak	2015	2016	2017	2018	senere
Vann til dyrene. Restaurering brønner	10.000				
Maskinelt utstyr til skjøtsel	20.000	45.000	25.000	25.000	100.000
Ryddesager og verneutstyr.			20.000	20.000	20.000
Skilt					50.000
Tiltak i naturreservat og Landskapsvernområdet (fra Miljøvernadv.)	50.000	40.000	40.000	40.000	100.000
Restaurering steingjerder	10.000	10.000	10.000	10.000	50.000
Tilskudd nedskrivning Stråholmens kulturhistorie og formidling.	10.000	30.000	30.000	30.000	100.000
Nye gjerder	15.000	10.000			
ilbakeføring til dyrka mark	10.000				
Årlig vedlikehold					
Nye grunder og gjerder	20.000	20.000	20.000	20.000	
Fjerning søppel strender	20.000	20.000	20.000	20.000	
Vegetasjonspleie Østre øya	15.000	15.000	15.000	15.000	
Bekjempelse av mink	10.000	10.000	10.000	10.000	
Årlige driftskostnader skjøtsel*	50.000	50.000	50.000	50.000	
Administrasjon Stråholmen vel	10.000	10.000	10.000	10.000	
Sum	250.000	250.000	250.000	250.000	

Årlige driftskostnader *

”Pussing” og vedlikehold av vegetasjon og

holde stier åpne 350 da

kr.10.000

Årlig slått 5 daa a kr. 1000

kr. 5.000

Driftskostnader maskiner, utstyr og bygning

kr. 35.000

Sum årlige kostnader

kr. 50.000

Forslag til tiltaksplan Jomfruland 2015-2018

Eiendom	Tiltak	2015	2016	2017	2018
Hovedgården	Restaurere vognskjul/låve	40.000	40.000	40.000	40.000
Løkstad	Nytt nettinggjerde Løkstad-Barth (350 m)	43.750	43.750		
	Vedlikehold av beite	10.000	10.000	10.000	
	Erstatning for avlingstap	23.000	23.000	23.000	23.000
Hasselgården	Restaurering nettinggjerde	25.000			
	Vedlikehold nettinggjerde		5.000	5.000	5.000
Jensen	Bygninger: tak låve	40.000	40.000	40.000	40.000
	Nettinggjerde myra (150 m)	18.750	18.750		
	Kantrydding myra	27.750			
Gofjeld	Silosaft oppsamling	15.000			
	Restaurere beitemark	5.000			
Vestre saltv.myr	Rydde beite (fra Kuhavna mot Løkstad)	10.000			
	Bygninger: restaurere låve	40.000	40.000	40.000	40.000
Østre saltv.myr	Restaurere beite (oreskogen)	10.000			
	Restaurere låvevegg	40.000			
Klippgen	Rydding og vedlikehold av jorde/kanter	5.000	5.000	5.000	5.000
Gresvig	?				
Fellestiltak	Midtstien trinn 1 (Løkstad- forbi Kleiva)				
	Midtstien trinn 2 (Tårntjernet-Holmsløkka)				
	Vedlikehold midtstien trinn 1	5.000	5.000	5.000	5.000
	Restaurere/vedlikeholde grunder	5.000	5.000	5.000	5.000
	Steingjerdekurs/samling	15.000	15.000	15.000	15.000
	Natursti Løkstad/Skadden (650 meter)	15.000	15.000	15.000	15.000
	Skjøtselsutstyr	5.000	5.000	5.000	5.000
	Skogbruksplan				
	Administrasjon	10.000	10.000	10.000	10.000
Hefte om Jomfruland: (informasjon/historie)	30.000	30.000			

Totalt budsjett årlig

438.250 310.500 228.000 208.000

Vedtatt av årsmøtet UKL 22.08.2014

5 år med «Utvalgte kulturlandskap Jomfruland-Stråholmen»

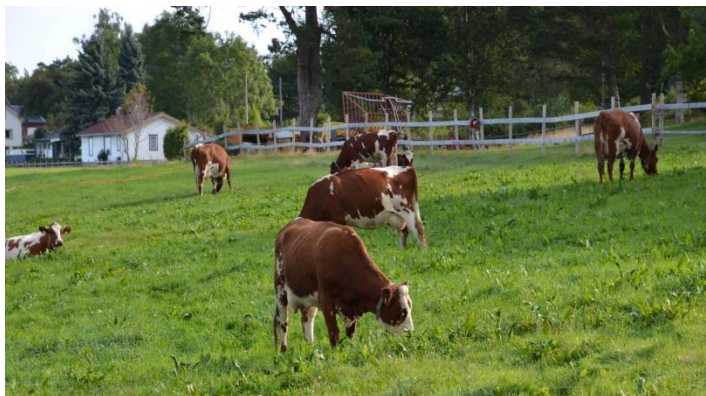
Jomfruland og Stråholmen ble i 2009 valgt ut som ett av 22 svært verdifulle kulturlandskap her i landet. Dette har medført betydelig oppmerksomhet og engasjement omkring skjøtsel og annen forvaltning av Kragerø skjærgårdens vakreste øyer. Medlemskapet er frivillig og grunneierne og øyenes befolkning har tatt vel imot ordningen.

Utvalgte kulturlandskap har et styre bestående av Kragerø kommune og gårdeierne på Jomfruland og Stråholmen. Fylkesmannen og fylkeskommunen er konsultative medlemmer. Styret har nedsatt et arbeidsutvalg som står for den daglige driften og som utarbeider 4-årige tiltaksplaner.

Gjennom bærekraftig bruk og forvaltning er formålet med utvalgte kulturlandskap Jomfruland – Stråholmen å sikre en langsiktig landbruksdrift som ivaretar det rike biologiske mangfoldet og de store kulturverdiene, heter det i formålet.

I de fem årene som ordningen har eksistert er det gitt årlige statlige tilskudd (ca. 600 000) til driften. Dette har igjen utløst flere tusen dugnadstimer fra befolkningen og medført gjennomføring av en rekke tiltak som ellers ikke ville blitt realisert.

For å kunne restaurere og vedlikeholde kulturlandskapet er det helt avgjørende at det er husdyr som beiter. Uten beitedyr vil landskapet gro igjen og de biologiske forholdene for plante-, insekt- og fuglelivet vil bli sterkt skadelidende. Dermed reduseres det rike mangfoldet vi har på øyene. På Jomfruland har vi både storfe, hest og sau, mens på Stråholmen er det villsauen som alene rår grunnen. Å opprettholde grunnlaget for beitedyr er viktigere enn alle andre tiltak.

Beitende storfe på Jomfruland er helt avgjørende for å opprettholde kulturlandskapet.

På Jomfruland har det vært husdyr sammenhengende i mange hundre år. På Stråholmen opphørte beite i 40 år som følge av fraflyttingen. I 1998 fikk vi på nytt husdyr til øya ved at Erik Ballestad på Gumøy flyttet sin villsauflokk dit ut. Villsauene har vært der siden, også gjennom vinteren. Fraværet av husdyr førte imidlertid til at hele øya holdt på å gro igjen.

Villsauene sørger for et åpent og vakkert kulturlandskap på Stråholmen

En trussel for husdyrholdet er imidlertid den store bestanden av grågås. Bestanden på øyene er vokst kraftig de siste 15 år og

på Jomfruland beiter ca. 1000 fugl og på Stråholmen ca. 400. Dette går hardt utover gressproduksjonen og vinterforet til husdyrene. På Jomfruland må man derfor hente høy på landjorda. Dette fører til store ekstrakostnader og vil kunne true dyreholdet. UKL har derfor i samarbeid med kommunen og fylkesmannen engasjert seg i arbeidet med å få til en vesentlig bestandsreduksjon.

Med midler fra Utvalgte kulturlandskap blir det kjøpt inn ryddeutstyr og befolkningen på Stråholmen driver hver sommer og rydder busk og kratt. Når det er gjort sørger dyrene for at arealene på nytt ikke gror igjen. Tilsvarende ryddearbeider foregår også på Jomfruland, men øya er så mye større så der tar det noe mer tid.

Det ble i 2012 arrangert skjøtsels kurs for 17 ungdommer fra øyene og disse har nå i 3 år hatt sommerjobb med å rydde nye områder.

Den beste måten å holde et gammelt kulturlandskap i hevd på, er å drive etter gamle metoder. Det har imidlertid vist seg at mange ikke lenger har denne nedarvede kunnskapen. Det blir derfor hvert annet år arrangert seminar for å samle mennesker som kan formidle hvordan vi best ivaretar natur- og kulturverdiene.

Lokalbefolkningen og andre innbudte stiller opp. Formidlingen skjer også ved at styret har utarbeidet oppslagstavler om kulturhistorien. Det er utarbeidet skiltplan for Jomfruland som etter hvert vil bli satt ut i live. Tilskuddsmidler fra staten blir også brukt til å bevare verneverdige bygninger og steingjerder, samt den øvrige del av utmarkas kulturminner. Innsamling av ny kunnskap i form av kartlegging av de biologiske og kulturelle verneverdiene er gjort slik at vi kan tilpasse en riktig skjøtsel.

Tilrettelegging av stier og veier slik at folk kan ferdes på store deler av øyene, har

vært et satsingsområde. På Jomfruland har man anlagt den søndre del av

Kyr og grågås beiter side om side på Jomfruland

«Midtveien» og resten av stien står for tur. På Stråholmen hvor alle de gamle gårdsbrukene er gått sammen om felles drift, er det reist en driftsbygning som inneholder utstyr for skjøtselen, høylåve og som om sommeren fungerer som forsamlingslokale.

Den nye driftsbygningen på Stråholmen er blitt samlingssted for dugnader, møter og sosialt samvær.

Ungdommene på Stråholmen er blitt flinke i kulturlandskapspleie.

Stimulerende tiltak for økt verdiskaping i landbruket, gjerne i samarbeid med andre næringer, vil være en utfordring i arbeidet fremover.

Skal vi sikre bosetting og opprettholdelsen av dyreholdet, vil det kreve endringer i forhold til dagens drift. I løpet av 2016 vil store deler av de to øyene trolig være en del av Nasjonalparken Jomfruland. Dette gir utfordringer, men samtidig mulighet for økt verdiskaping for gårdeierne. For å sikre en god forvaltning også av de arealer som ikke ligger i nasjonalparken, vil det i fremtiden være behov for et godt og nært samarbeid mellom Nasjonalparken og Utvalgte kulturlandskap. Hvordan et slikt samarbeid formelt skal organiseres, bør derfor være gjenstand for videre utredning.

Kulturlandskapsseminar på Stråholmen sommeren 2014. På Tunet fikk deltakerne kunnskap om øyas kulturhistorie, før man vandret ned i grønnsakhagen til Harald Dypedal og fikk høre at kokkelandslaget fikk jordskock fra Stråholmen.

Innkjøp av sag gir muligheter for å utnytte Jomfrulands skogressurser

Det har på Jomfruland blitt arrangert flere kurs i restaurering av steingjerder.

Nasjonalparken

Utvalgte kulturlandskap blir ivaretatt i nasjonalparkarbeidet.

Arbeidsutvalget i UKL sitter i prosjektgruppa for nasjonalparken. Forslag til avgrensning av parken, verneforskrifter og utkast til forvaltningsplan skal sendes på høring våren 2015.

I 2014 har det vært stor møteaktivitet på begge øyene og fylkesmannen og ordføreren og politikere har deltatt. Arbeidsutvalget har hatt mange møter og store og kompliserte saker å drøfte.

Fylkesmannen har vært samarbeidsvillig og skal ha ros for å ha lyttet til lokalbefolkningens innspill og gode råd .

Bildet viser prosjektgruppa i Kragerø rådhus nov. 2014

Grågås

- Kragerø og Bamble kommuner har vedtatt forvaltningsplan for grågås. Den sterke veksten i bestanden skal reguleres med punktering av egg. Bestands-målet skal være slik det var omkring år 2000.
- Gåsa gjør nå store inngrep i gressavlingene på Jomfruland og Stråholmen. Dette går ut over dyreholdet og økonomien for gårdbrukerne og vil på sikt true dyreholdet.
- Etter arbeidsutvalgets syn bør bestanden reduseres til maks. 150 fugl, inkl. 20 hekkende par innenfor grensene til den fremtidige nasjonalparken. 20 par produserer i et normal år ca. 70 unger.

Grunneierne fikk skadefellings tillatelse våren 2014 med 40 fugl på Jomfruland og 20 på Stråholmen. Fuglene ble felt, men når det er minst 1000 fugl på Jomfruland og 400 på Stråholmen, må uttakene bli vesentlig større. Det vil våren 2014 bli søkt på nytt om skadefelling.

Sommeren 2014 har det oppholdt seg flokker med hvitkinngås på øyene.

Store flokker grågås beiter på Stråholmen

Grågås og kyr beiter side om side. Hagane Jomfruland

Kulturlandskapsseminar på Stråholmen 6. juni

Kulturlandskapsseminaret samlet 40 deltakere, også fra våre nabofylker.

Kulturlandskapsseminar Stråholmen, Kragerø

Er det en sammenheng mellom skjøtsel og det biologiske mangfoldet?

Utvalgte kulturlandskap Jomfruland- Stråholmen

invitere til seminar **fredag 6. juni kl. 11.00.**

Taxi båt fra Kragerø (Tangen) kl. 10.15 og

Valle i Bamble kl. 10.30 med retur kl. 16.30

Seminaret er gratis, men deltakerne betaler taxi til og fra øya.

Målgruppe: Grunneiere, offentlig ansatte og andre interesserte.

Påmelding til Bjørn Ørvik Kragerø kommune.

Bjorn.orvik@kragero.kommune.no

Frist 26. mai

Maks 40 eksterne deltakere («først til mølla»)

Det pågår nå et planarbeid med formål å gjøre store deler av øyene til «Nasjonalpark Jomfruland». Erfaringer med forvaltningen av en nasjonalpark blir belyst av Monica Olsen, «Ytre Hvaler nasjonalpark.»

Program

Kl. 11.00 Velkommen til Stråholmen. introduksjon på «Låven»

11.20 Hvilke arter og naturtyper med stor verneverdi finner vi på Jomfruland og Stråholmen og hvordan kan vi best forvalte disse? v/ Ellen Svalheim Bioforsk

12.00 Erfaringer med forvaltningen i Ytre Hvaler nasjonalpark v/ nasjonalparkforvalter Monika Olsen

12.30 Lunsj

13.30 Markvandring med stopp under veis. Erfaringer med restaurering og skjøtsel av gammelt kulturlandskap. Hvordan kan vi stimulere det biologiske mangfoldet? Bevaring av kulturminner. Innledere under turen: Nasjonalparkforvalter Monica Olsen, Ellen Svalheim, Bioforsk, fylkeskommunen v/arkeolog Line Grindkåsa, medlem av arbeidsutvalget UKL Erling Krogh, leder av UKL Torstein Kiil.

16.30 Avreise Stråholmen

Den årlige nasjonale samlingen for Utvalgte kulturlandskap
var i 2014 lagt til Lista. Deltakere fra Jomfruland- Stråholmen var Anne Aasmundsen (fylkesmannen), Viggo Nicolaisen og Vigdis og Torstein Kiil

Bilder fra det vakre Lista landskapet

Stråholmen - Skjøtsel av kulturlandskapet 2014

Bilder fra sommerens aktiviteter

Restaurering av gammel drenering

Store deler av beite og slåttearealene på Stråholmen har vært drenert med åpne drensgrøfter. Dette ble bestemt ved jordskifte i 1917-19. Totalt ca. 900 m. Behovet for drenering har meldt seg de siste årene etter kraftig vekst av starrgress på beitenene. I påsken fikk velforeningen leid en gravemaskin for å grave opp de gamle drenerings-grøftene. På 3 dager gikk maskin-førerjobben på skift mellom Håkon og Jon Viggo. Mindre partier mot stranda og andre steder ble det lagt i rør.

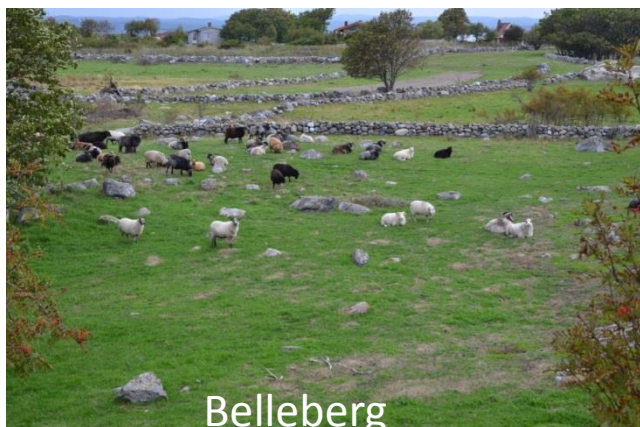
Beitepusseren – et effektivt redskap mot krattoppslag

Beitepusseren er et svært effektivt og nyttig redskap til å fjerne oppslag av nype-rose og slåpe. På bildene til høyre er den brukt på områder syd på øya, også for å fjerne brennesle og andre uønskede arter. Mens tørrengene mot vest inkl. Østre øya får sin behandling om våren, kan de mer fuktige områdene tas på sommeren

Beitepusser i kombinasjon med sauebeite

Bildene er tatt i september og oktober, og viser situasjonen etter at beitepusseren og sauene ha gjort jobben. I Sørstranda, hvor det for tre år siden var høyt kratt med slåpe og nyperose, har vi nå gresskledde enger. Sauene gjør en fantastisk jobb og er den viktigste skjøtselsarbeideren. Høstbeite Norpåbakken gir rik blomstring året etter.

Nyrestaurert slåtteng

Den restaurerte slåttenga i naturreservatet (Sørstranda) ble for første gang høstet dette året. Men grågåsa hadde spist opp mesteparten av gresset og tørken gjorde også sitt til at avlingen ble minimal. Bildene viser før og etter situasjon.

Ungdommene tar over viktig skjøtselsarbeid

19 ungdommer var i juli engasjert med ryddearbeider og restaurering av steingjerder. Til sammen arbeidet de 448 timer. De fleste gikk på kurs i 2012 og dette var tredje året de hadde skjøtselsarbeid

Opprydding etter grøftegravingen og steingjerde-restaurering

Opprydding av stein etter grøftegravingen ble gjort før massene ble utplannert. Arbeidet med å restaurere de gamle steingjerdene fortsatte også denne sommeren.

Avgrensning av kantsoner

Noen steder har buskaset blitt høyt og kraftig og motorsaga er den eneste redskap som duger. Det å åpne opp for lys og luft og dele opp krattene, gir mange kantsoner som er viktig for det biologiske mangfoldet. Bildene er før og etter ryddingen.

Opprydding etter grøftegravingen

På dugnadslørdagen ble massene fra over 900 m med drengrøfter fjernet og utplanert

Planering ved «Låvebrua»

På dugnadslørdagen hvor ca. 60 personer deltok, stod også på programmet tilførsel av jord og planering ved Låven. Massene var torv som ble fraktet fra drenggrøftene som var gravet i påsken. Senere ble det bygget nytt gjerde ved Låven.

Dugnadsgjengen tar seg en velfortjent matpause

Sommeren 2014 ble den varmeste og tørreste i «manns minne»

Sommeren ble den varmeste og tørreste på Stråholmen siden tidlig 1970 tall. Dette gjorde at beitene etter hver ble oppspist og dårlige. På slutten av sommeren ble dyrene derfor sluppet en ukes tid ned på strandengene i Vesterstrand hvor det var frisk vegetasjon.

Molodugnad

Bryggeplattingen for både allmennheten og de faste plassene ble i mai skiftet ut med til dels nye knekter og helt nytt dekke.

Jomfruland- skjøtsel av landskap og restaurering av gammel bygningsmasse. Bilder fra sommerens aktiviteter

Fristilling av asketrær.

I sommer fikk Jomfruland hjelp fra E-verket ved Peder Aarø som fristilte noen store asketrær mellom fyret og hovedveien. Rydding og fliskutting ble gjort med noe tilskudd fra UKL. Dugnad av Tor Schultze og Peter Mjerskau

«Ta et tak» aksjon Jomfruland

Hovedsatsingen i år har vært bygninger. På Hovedgården er det kommet nytt blikktak på vognskjulet. På Hasselgården er fjøstaket restaurert. tillegg er det satt opp 100 meter med plankegjerde langs hovedveien. Jensen gård har restaurert taket på våningshuset. V estre Saltverksmyr har restaurert låven. Her er det også utført skjøtselstiltak i skogen ved Kuhavna. På Vestre Saltverksmyren og Hasselgården er det delvis brukt materialer skåret på gårdssaga av tømmer fra Jomfruland

Hasselgården

«Ta et tak» aksjon Jomfruland

I år fikk jeg endelig fikset taket på våningshuset på gården takket være midler fra utvalgte kulturlandskap, sier jens Halvor jensen. Huset er fra ca .1850 . Det er blitt skiftet ut noe råttent trevirke og lagt på sutak plater og ny stein.

Restaurering av låve vestre Saltverksmyr.

Det har blitt byttet kledning og reisverk på vegger, støpning av noen nye fundamenter. Satt opp vindskier og takrenner samt nye porter/dører. Det er blitt byttet gulvbjelker i låve-bru pluss støpt nytt fundament. Det har blitt brukt royalimp kledning fra Marnar bruk 19x145 mm, farge RR20. Reisverk er saget på gårds sag av lokalt tømmer. Arbeid er gjort på dugnad/egen innsats og med god hjelp av far og svigerfar.

Viktig arbeid utført 2014

Slått på Øitangenjordet

Veidrenering Løkstad

100m gjerde på Hasselgården
Skiftet ut.

Hovedgården. Nytt blikktak på
vognskjulet

Klippen Saltsten.

Trefellingsdugnad på Saltsten, oktober 2014

Hvert år er det et kontinuerlig arbeide med skjøtsel og vedlikehold av engen, busk, kratt og skog på Vestre Saltsten for å holde det åpent for alle, mennesker som dyr. I år tok vi et ekstra tak for å felle både kratt og trær på hver side av engen. Vi fikk svært god hjelp fra Viggo Nicolaysen og Peter Mjerskaug. Viggo ledet arbeidet med sikker hånd og god kompetanse. Vi fikk felt noe hagtorn og blandet kratt, en del forvokste einere på engen og en del trær hvor det meste var ask. Alle grener ble samlet og Viggo, Peter, Christian og Cathrine sørget for å få det hele kvistet med Viggos praktiske kvistemaskin. Større kubber er samlet for vedkutting, og prosessen fortsetter til neste år.

Produksjonen av eikeskilter er i gang. Vinterarbeid.

Kulturlandskapsdugnad på Nordjordet

Jomfruland 21.juli 2014

En vakker sommerdag i juli var 22 entusiastiske små og store mennesker med hjerte for Jomfruland, samlet til nok en dugnad på Nordjordet for å rydde i kulturlandskapet her. Bildet over viser litt av resultatet etter flere årlige sommerdugnader. Arbeidet i dette området er nå ferdig og Nordjordet klart for at kyrne rykker inn og overtar vedlikeholdet. Viktig!

- Erling hadde denne gangen hugget hele området som sto igjen på østsiden av Nordjordet på forhånd. Det gjorde jobben lett for oss andre, som samlet alt i hauger og matet fliskutteren under ledelse av Viggo. Deltakerne kuttet også kratt og busker med iherdighet. Tidligere års rydding ble avsluttet med samling av gamle vedkubber og stammer i større hauger.
- Kulturlandskapsprosjektet på Nordjordet er nå avsluttet, men nye oppgaver venter. Neste prosjekt som står for tur, blir antakelig å fortsette ryddingen av området mellom Vestre Saltstein og området til Bang/Klippgen. Vel møtt sommeren 2015!

Stemningen både blant store og små var god og innsatsen på topp. Arbeidet ble gjort unna på 4 timer med innlagt matpause med kaffe, mineralvann og snitter fra Brubakken.

Et par dager senere..... Gutta på vei for å hente veden fra Nordjordet.

Midt-veien Jomfruland

Arbeidet med å opparbeide veien har foregått over flere år

FRA PUNKT 0 TIL PUNKT 8 - STORT SETT FERDIG,
NOE FINPLANERING GJENSTÅR.

Denne strekningen fremstår i dag som en god
turvei og en ypperlig skiløype.

FRA PUNKT 9 TIL PUNKT 13 ER DET STORT SETT
GREIT, MED NOE RULLESTOLSTANDARD OG NOE
SKOGSTI.

Fra punkt 13 til punkt 14 er det uavklart med
grunneier .

Fra punkt 14 til punkt 15 er det traktorvei og
noe skogsti.

Fra punkt 15 til punkt 16 er det ikke opparbeidet
noen sti.

Fra punkt 16 til punkt 17 ønsker grunneier en
annen trase. Da er hovedveien mest aktuell.

Fra punkt 17 til punkt 23 er eksisterende vei /sti
helt grei

Viggo Nicolaysen

Viggo Nicolaysen har gjennom en årrekke opparbeidet seg en solid kunnskap om landbruk, naturverdier og Jomfrulands unike kulturlandskap. Dette kommer til god nytte i arbeidet med Utvalgte kulturlandskap. Samtidig har Viggos kunnskap og erfaringer stor nytteverdi i nasjonalpark-prosessen og for fastboende, hytteeiere og besøkende på Jomfruland. Både Viggo og Kari Nicolaysen er sentrale på Jomfruland for så mange av oss som bor der, om det er helår, halvår eller sommertid. Jeg er dypt takknemmelig til Viggo for hans innsats for Jomfruland, for all hjelp og svært nyttige innspill og ikke minst for hans solide og varme væremåte.

Cathrine Bang

Viggo i Listalandskapet aug. 2014. Landssamling UKL

Naturmangfold v/Trond Eirik Silsand Fylkesmannen i Telemark

Gjennom året har det vært arbeidet noe mer systematisk med konkrete tiltak rettet mot ivaretagelse av naturmangfold. Her nevnes kort en del av de gjennomførte tiltakene utenom naturvernområdene.

Slåtteeenger

Gjennom arbeidet med UKL har to artsrike slåtteeenger på Jomfruland blitt identifisert. Det er utarbeidet en nasjonal handlingsplan for slåttemarker, med målsetning om å bidra til fortsatt slått på gamlemåten i artsrike slåttemarker. Mange enger i Telemark er med i ordningen og får tilskudd til slått. Det har foreløpig vært få enger i lavlandet som har aktiv drift, og generelt få fuktenger og kalkrike enger.

De to engene på Jomfruland er nettopp av denne typen. På Hagane (nedre del mot stranda) er det ca 7 daa artsrik fukteng med bl.a. store mengder hanekam, og generelt stort artsmangfold knyttet til ugjødslet, velhevde fukteng. Arne Olav Løkstad har i flere år fått tilskudd til å slå disse på «gamlemåten» og ikke gjødsel. I løpet av 2014 har vi fått bekreftet at dette er en artsrik slåtteeeng som har unike naturverdier. Det er behov for bedre dokumentasjon av hva som finnes i enga og hvordan dette best ivaretas, men Arne Olav er innstilt på å fortsette å bruke området på tilsvarende vis.

På Nordjordet (se egen utfyllende omtale på side x) er det en artsrik slåtteeeng på skjellsand, dvs på kalkrik grunn. Arealet er på ca 11 daa. Denne enga er satt i bedre stand gjennom flere års dugnadsinnsats gjennom UKL. Enga blir nå slått med traktor, og bør også etterbeites (ble ikke utført i 2014) for å ivareta de spesielle naturverdiene. Det er behov for å lage skjøtselsplaner for begge de to slåtteeengene på Jomfruland. Dette bør gjøres i 2015.

Gamle edelløvtrær

I gamle edelløvtrær finnes det et spesielt artsmangfold knyttet til bl.a. grov bark, døde greiner, hulheter mv. I løpet av 2014 er en rekke gamle asketrær ved Velhuset blitt fristilt, se egen omtale. Dette er gunstige tiltak for å ivareta kvalitetene knyttet til disse trærne.

Beite på strandenger

Strandenger med sand- og sumpområder ble tidligere beitet sammen med det meste av andre ledige arealer i skjærgården. I dag er det lite igjen av dette fordi disse arealene til dels har lav beiteverdi, og er utfordrende både i forhold til praktiske hensyn (gjerding mv) og med hensyn til friluftsinnteresser. Dette har ført til gjengroing på disse arealene med spesielt takrør og svartor. Samtidig er disse strandengene levested for mange plantearter som nå er truet på nasjonalt nivå etter betydelig bestandsnedgang. Gjennom 2014 har det derfor blitt arbeidet med å lage skjøtselsplaner for to strandenger på Jomfruland – Haganestranda og Tårnbrygga nord. Hensikten er å tilrettelegge for beite med storfe på disse arealene. BioForsk v/Ellen Svalheim utarbeider skjøtselsplaner i samråd med grunneierne og dyreeierne i områdene – Arne Olav Løkstad og Jens Halvor Jensen. Det legges opp til at arbeidene med å få beitedyr i området Tårnbrygga Nord settes i gang i løpet av 2015.

Østre Salstein, Jomfruland: flekkmariehånd i ugjødslet naturbeitemark
Foto: Trond Eirik Silsand, Fylkesmannen i Telemark

Naturmangfold Naturvernområdene

De viktigste tiltakene i naturvernområdene i 2014 har vært videreføring av beite med hhv sau (Stråholmen) og storfe (Jomfruland landskapsvernområde).

På Jomfruland er et mindre engstykke på Øitangen gjerdet inn som slåtteeng i 2013, og enga ble slått for første gang i 2014. Det blir spennende å følge utviklingen i floraen i området etter noen års slått. For øvrig er arbeid med manuell rydding videreført som tidligere år. Både på Jomfruland og Stråholmen er buskvegetasjon på engarealer blitt ryddet (se egen omtale for Stråholmen). På Jomfruland er det i tillegg videreført rydding av småtrær rundt store eiketrær, samt fjerning av trær i hassellunden.

Fjerning av rynkerose er videreført både på Jomfruland og Stråholmen i 2014, med noe varierende resultat. Kjemisk behandling (Gåsholmen på Stråholmen; Øitangen og Sandbakken på Jomfruland) var lite virkningsfullt i år, sannsynligvis pga varmt, tørt vær. På Nordpåbakken (Stråholmen) fortsetter bekjempelse av rynkerose med sauebeite. Alle tiltakene mot rynkerose må videreføres i 2015.

Øitangen, Jomfruland: mye marianøkkeblom i beitemark.
Foto: Trond Eirik Silsand, Fylkesmannen i Telemark

Øitangen, Jomfruland: liljekonvall i hasselskogen.
Foto: Trond Eirik Silsand, Fylkesmannen i Telemark

